

ПРЕДМЕТНО-ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ

Л. С. Галушка

lianochka3008@gmail.com

*кафедра географії, методики її навчання та туризму Полтавського
національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, м. Полтава*

Географічна освіта є важливою складовою загальної системи навчання, оскільки сприяє формуванню у здобувачів ключових, міжпредметних, географічних компетентностей. Вона спонукає до розуміння планетарних, регіональних та локальних процесів, включаючи різні аспекти розвитку суспільства, що є необхідним для орієнтації в сучасному світі.

Розвиток компетентнісного підходу у географічній освіті зумовлює необхідність якісної професійної підготовки педагогів, здатних не лише здійснювати навчально-виховний процес, а й інтегрувати інноваційні освітні технології, використовувати ГІС, застосовувати міждисциплінарні методи та сприяти формуванню екологічної грамотності учнів. У зв'язку з цим предметно-професійні компетентності вчителя географії є визначальним чинником забезпечення високої ефективності навчального процесу та адаптації учнів до сучасних суспільних викликів.

Сучасна концепція географічної освіти передбачає, від учителя не лише виконання традиційних функцій інформування, контролю та оцінювання, а й активного сприяння розвитку особистості учня. Це зумовлює необхідність постійного самовдосконалення педагога, формування його професійної компетентності, педагогічної майстерності, емоційної гнучкості та здатності до творчого підходу у викладанні. Самовдосконалення вчителя є ключовим фактором його професійного зростання, яке забезпечується через систематичну організацію, проведення, оцінювання та корекцію педагогічної діяльності. Важливу роль у цьому процесі відіграє рефлексія, яка слугує механізмом аналізу власних професійних дій та визначення напрямів подальшого розвитку. Сучасний учитель географії має не лише інтегрувати традиційні методи викладання, а й створювати індивідуальну модель навчання, що враховує потреби учнів та актуальні освітні тенденції [3, с. 16].

На думку Л. Вішнікіної, О. Топузова, географічні компетенції визначаються як освітні норми, що свідчать про здатність правильно розв'язувати завдання на основі здобутої географічної освіти [2, с. 104]. Ця ідея акцентує увагу на значущості компетентнісного підходу до географічної освіти та її практичного застосування у вирішенні реальних проблем.

Вчитель географії відіграє ключову роль у формуванні компетентностей, необхідних для аналізу інформації, прогнозування географічних процесів та прийняття рішень щодо сталого використання природних ресурсів. Як зазначає О. Варакута, формування професійної компетентності майбутнього вчителя географії відбувається під впливом суспільних вимог, що зумовлює потребу у розвитку соціальних, полікультурних, інформаційних та комунікативних

компетентностей. Випускник спеціальності 014.07. Середня освіта (Географія), повинен володіти комплексом компетентностей, які забезпечують його професійну діяльність: інтегральна компетентність, загальні компетентності та фахові...; ці компетентності формують основу професійної підготовки вчителя географії та забезпечують його ефективність у навчальному процесі [1, с. 7].

В цілому, поняття «професійна компетентність» трактується К. Рудницькою як «інтегральна характеристика особистості, що визначає здатність вирішувати професійні проблеми та типові професійні завдання», використовуючи знання, досвід, цінності та особисті схильності. Це поняття розглядається в контексті компетентнісного підходу до освіти, що акцентує увагу на здатності фахівця застосовувати набуті знання у практичній діяльності [4, с.243].

Українські науковці визначають сутність професійної компетентності вчителя географії у поєднанні теоретичних знань і практичної готовності до безпосередньо здійснення педагогічної діяльності, що включає освоєння сучасних освітніх концепцій, педагогічних технологій та здатність критично оцінювати навчальні ресурси відповідно до методики предмета й особливостей учнів [3, с. 17]. Важливу роль у процесі професійного зростання відіграє рефлексія, яка сприяє усвідомленню педагогом власної діяльності, аналізу її ефективності та визначенню шляхів подальшого вдосконалення.

Отже, здійснений аналіз дозволяє стверджувати, що загальнопрофесійні компетентності виступають базисом професійної діяльності педагога, забезпечуючи його здатність ефективно здійснювати навчально-виховний процес, налагоджувати конструктивну комунікацію з учнями та колегами, впроваджувати сучасні методичні підходи, інтегрувати цифрові технології у освітній простір, дотримуватися професійно-етичних норм та систематично вдосконалювати власну кваліфікацію. Водночас, предметно-професійні компетентності, своєю чергою, є конкретизацією професійної майстерності вчителя у межах його предметної спеціалізації – географії. Вони передбачають глибоке володіння теоретичними і практичними засадами географічної науки, застосування картографічних та геоінформаційних технологій, використання методів аналізу геопросторових процесів, формування екологічного мислення та просторової грамотності.

На нашу думку, предметно-професійні компетентності вчителя географії – це інтегральна характеристика професійної діяльності педагогічного працівника, що включає систему спеціалізованих знань, методичних умінь, когнітивних навичок та ціннісних орієнтирів, необхідних для якісного викладання географії. Вони забезпечують ефективне формування у здобувачів освіти географічної грамотності, розвиток просторового мислення, критичного аналізу географічних явищ та моделювання соціально-економічних процесів у межах природного та антропогенного середовища. Ці компетентності охоплюють не лише фундаментальне розуміння предмету, а й здатність інтегрувати сучасні педагогічні технології, використовувати цифрові інструменти для аналізу геоданих, здійснювати міждисциплінарний підхід у навчальному процесі та сприяти формуванню екологічної свідомості учнів.

Із цього приводу зазначимо, що предметно-професійні компетентності вчителя географії – це комплекс знань, умінь та навичок і професійних цінностей, що забезпечують ефективне викладання географії, формування предметно географічних компетентностей учнів та розвиток їхнього критичного мислення щодо просторових і соціально-економічних процесів.

В умовах динамічного розвитку освітніх методик та цифрових технологій особливо важливо виокремити структуру предметно-професійних компетентностей, що дозволяє систематизувати ключові аспекти професійної діяльності педагога. Ця структура забезпечує цілісне уявлення про компетентності, необхідні для якісного викладання географії, включаючи теоретичну, методичну, цифрову, дослідницьку, екологічну, комунікативну, організаційну та полікультурну складові (рис 1).

Рис. 1. Структура предметно-професійних компетентностей вчителя географії

Зміни в освітній системі та впровадження нових педагогічних методик формують потребу у систематичному вдосконаленні професійної майстерності педагога. Предметно-професійні компетентності потребують постійного оновлення та адаптації відповідно до актуальних викликів суспільства, а зокрема:

- вплив цифрових технологій на освіту;
- посилення ролі міжпредметної інтеграції;
- зростання потреби у міжнародному співробітництві у сфері освіти.

Узагальнюючи дослідження, можемо констатувати, що загальнопрофесійні компетентності створюють педагогічний фундамент для ефективної освітньої діяльності, тоді як предметно-професійні визначають ключові навички, необхідні для забезпечення високої якості навчального процесу.

Зазначимо, що розглянуті питання потребують подальшого наукового дослідження, зокрема щодо впливу інноваційних освітніх технологій на формування предметно-професійних компетентностей учителів.

Таким чином, предметно-професійні компетентності вчителя географії є ключовим фактором забезпечення якісної географічної освіти, а компетентнісний підхід до підготовки педагогів є важливим елементом модернізації освітньої системи, сприяючи підвищенню ефективності навчального процесу, зростанню професійної мобільності вчителів географії та формуванню нового освітнього простору, зорієнтованого на інтеграцію науки, технологій та сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Варакута О. М. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя географії в контексті завдань сучасної школи. 2018. С.6-10. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/10536/1/1Varakuta.pdf>
2. Вішнікіна Л. П., Топузов О. М. Структура предметної географічної компетентності учнів (рекомендації для вчителів географії). *Українська професійна освіта*. 2017. № 1. С. 103-112. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7924/1/Vischnikina.pdf>
3. Загальна методика навчання географії: Підручник [з грифом МОНМС України] / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. – Київ: ДНВП «Картографія», 2012. 512 с.
4. Рудніцька К. В. Сутність понять «компетентнісний підхід», «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність» у світлі сучасної освітньої парадигми. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2016. Вип.1. С. 241-244 URL: file:///C:/Users/38097/Downloads/Nvuuped_2016_1_61.pdf